

Pojem a změna

Tážeme-li se, v jakém vztahu je pojem ke změně, musíme nejprve zásadně odlišit změnu (a eventuelně neměnnost jako jednu z možností změny, která tak je anulována), která je vlastní pojmu, resp. aktu pojímání, od změny, k níž se pojem jakožto pojímající vztahuje, kterou míní a kterou tak svým pojímáním jakoby „uchopuje“. Němci běžně mluví (přinejmenším od dob Hegelových) o „vývoji pojmu“ (Begriffsentwicklung), případně o proměnách pojmu (Begriffswandel), ale také o dějinách pojmu (Begriffsgeschichte), a to navzdory tomu, že hlavní význam a přímo sám smysl pojmu a pojmovosti je garance totožnosti toho, k čemu se pojem (a jeho prostřednictvím myšlení a vědomí vůbec) vztahuje. Po mém soudu onoho cíle, totiž dosažení či zachování totožnosti, je (a musí být) dosahováno konstrukcí pojmového modelu (tzv. „předmětu“), zatímco pojem sám nemusí a v jistém smyslu ani nemůže být neměnný, jestliže ho chápeme jako jakýsi „program“, zabezpečující ono soustředění myšlení na zcela určité „myšlené“. Myšlení samo je natolik hybné, proměnlivé, ba často prchavé, že neměnící se program, tj. neměnný pojem pojímající, by nemohl mít šanci nic podobného zajistit. Skutečným, ba vlastním problémem vztahu pojmu ke změně je proměnlivost „skutečnosti“, která je sice proměnlivá, ale má být pojata ve své jednotě (nerovnající se neměnnosti!).

(Písek, 130420–3.)